

Identitate și alteritate în presa literară (culturală) din Basarabia (1985–1995)

Inga EDU*

Key-words: *Cultural context, integration, identity discourse, ideology, literary (cultural) press*

Cadrul identitar basarabean, atât cel social, cât și cel literar, este unul instabil, din cauza existenței alterităților. Problematika literară este prefigurată de obsesia unui complex teritorial, dar și de ambiguizarea identităților, discursurile literare având astfel rolul de a reflecta „modul de concepere, configurare și problematizare” a lor (Dercaci 2009: 56). Interpretarea discursurilor trebuie să releve două direcții:

[...] în ce măsură identitatea este percepută în acest spațiu ca un construct cultural, și respectiv în ce măsură intelectualii înțeleg formularea identităților ca operațiune, demers ce implică deopotrivă și o dimensiune ideologică (Dercaci 2009: 56).

Identitatea se constituie ca o serie de reprezentări la nivelul mentalității colective, iar fluctuația apartenenței politice, drept factor identitar fundamental, funcționează ca atribut esențial al confuziei. Astfel, din nesuprapunerea și nerecunoașterea reprezentărilor, din dublarea conotațiilor ideologice și din poziționarea între un trecut și un prezent, apar tensiunile identitare. La nivelul discursurilor, aceste tensiuni oscilează spre unul din poliile luptei, argumentându-și orientarea și contestând existența polului opus (de exemplu, lupta dintre românism și moldovenism).

În definirea identității basarabene există două obstacole fundamentale. O astfel de definire necesită raportarea la o cultură, la sistemul ei de valori, la o ideologie și la permeabilitatea interacțiunilor cu valorile altor culturi.

În Basarabia nu este asumată varianta dinamicii identitare. Apartenența la un grup, etnie, cultură – determină viziunile și tipul de raportare la alteritate. Deși se produc interferențe, structurile etnice variază, formulările identitare nu sunt adaptate, ajustate. Identitatea este evocată ca o categorie fixă (Dercaci 2009: 57).

În jurul nucleului identitar tradițional se constituie o serie de alte procese, cum ar fi simbioza, aculturalizarea și adaptarea. În Basarabia, identitatea este „un construct fictiv” (Dercaci 2009: 57), variabil în funcție de context și de discursurile care îl legitimează.

Pornind de la mutațiile discursive în presa de cultură din Basarabia, ca obiect al cercetării date, consemnăm faptul că identitatea acestui teritoriu este construită prin diferență și își manifestă funcționalitatea în măsura evidențierii relației dintre ambivalență și apartenență unică, relație determinată de experiența istorică a

* Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova.

teritoriului, ca dimensiune frecvent actualizată în valorificarea multiplelor conotații ideologice ale identității.

În numărul de debut al revistei „Orizontul” întâlnim urarea „Într-un ceas bun!” din partea lui P.P. Petric, secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din RSS Moldovenească, text prin care se anunțau direcțiile și rolul revistei. Revista era destinată tineretului și avea scopul de a răspunde la toate problemele și preocupările tinerilor, întrucât, după spusele secretarului de partid, „tinerețea reprezintă vârsta pregătirii de zbor, iar durata lui depinde de puterea și anvergura aripilor” (Petric 1985: 1). Astfel, revista intenționa să ajute tinerii „să prindă la puteri” (Petric 1985: 1), „să-și formeze priceperea de a face cât mai bine ceea ce și-au propus să facă în viață” (Petric 1985: 1) și, în conformitate cu cerințele socio-politice, îi ajută „să se orienteze în complexitatea situației internaționale actuale, să dea ripostă uneltirilor ideologiei burgheze, să lupte energic împotriva a tot ce împiedică mersul nostru înainte” (Petric 1985: 1).

Centrul preocupărilor revistei „Orizontul” îl constituia rolul ei de mijloc de informare în masă și propagandă care contribuia la formarea spiritului ideologic, devenind astfel *încă* un mijloc de educare comunistă. În această orientare educativă, materialele revistei puteau fi diverse „ca formă și tonalitate”, cuprinzând o arie largă de probleme, însă trebuiau să aibă o calitate esențială – să se distingă „prin abordarea creatoare, activă a problemelor, printr-o poziție marxist-leninistă profundă, prin patos partinic în promovarea idealurilor...” (Petric 1985: 2) Revista apare mai mult ca un pilon al ideologiei în lupta cu propaganda burgheză și dorește să ofere motivația afirmării pentru tânăra generație, dar simulează totodată și frica „alunecării” ideologice a acestei generații (lucru care a fost totuși inevitabil):

Propaganda burgheză contemporană al cărei instrument principal este anticomunismul, caută în fel și chip să pătrundă în conștiința tineretului, să semene în mintea lui apolitismul, nihilismul, indiferența față de realitatea socialistă, încearcă să naționalismul, susține prejudecățile religioase (Petric 1985: 3).

Deși relația anunțată (dintre ambivalență și apartenență unică) marchează discontinuități în construcția identitară, discursul identitar tinde spre uniformizare. La baza discursurilor care reflectă criza și complexe identitare basarabene stau „problemele de autoreprezentare, alimentate de falsele poziționări prin preluarea perspectivelor, unghiului de focalizare ale Celuilalt, dar și problemele de poziționare în raport cu alteritățile” (Dercaci 2009: 59). Autenticitatea, ca trăsătură definitorie a oricărui profil identitar, lipsește, fiind înlocuită de conturul ideologic al realității politice.

În *Cuvânt către cititor* (numărul 4 din 1988, atunci când D. Matcovschi devine redactor-șef), colegiul de redacție al revistei „Nistru” consemna următorul fapt:

Împărtășind principiul pluralismului socialist al opiniei, revista va avea întotdeauna o poziție proprie limpede (ce exclude, bineînțeles, monopolul adevărului de ultimă instanță), cu temeuriile pe cultura aleasă a discuțiilor, pe analiza doctă și argumentul convingător – apanaj al unei conștiințe social-politice și estetice elevate (*Cuvânt către cititor* 1988: 4).

Totul se rezuma la o formulă sintetică – forța literelor. Respectând principiile noiilor politici, colegiul de redacție al revistei profită de ideea liberalizării pentru a o implementa în evoluția culturală a perioadei. În acest echilibru aparent, criza identității naționale și noile idealuri au mediat ascensiunea mișcării literare, ai cărei

germeni au pornit din presă și au favorizat „înțarcarea” (așa cum spunea I. Vatamanu: „Au atacat, ca să-i atace/ Restructurarea istui timp/ Să-i smulgă de la sfârcul dulce/ Și să-i înțarce într-un câmp”) într-un câmp împărăginit, dar al nostru. Noutatea evenimentului nu a constat în ruptura culturală, fiindcă ea se realizase treptat sau, mai bine spus, cultura basarabeană nu se asimilase complet culturii Uniunii, păstrând viu spiritul revoltei împotriva uniformizării culturale, ci s-a axat pe dezmembrarea teritorială.

Cultura postbelică presupune, cu siguranță, o radicalitate discursivă definită de variatele bifurcări, dar și dubluri ale culturii basarabene. Privită din optica conflictului moldovenism – românism, problema discursurilor respective se constituie în jurul a câtorva obiective fundamentale: limba, etnia, cultura, teritoriul, istoria. O analiză detaliată a acestei confruntări identitare o realizează Tamara Cărăuș, clasificând discursurile identitare din RM „în conformitate cu atitudinea lor față de aceleași componente identitare: colectivitatea națională, denumirea limbii vorbite, atitudinea față de istorie, atitudinea față de minorități, atitudinea față de stat și, bineînțeles, conform relației «noi–ei» – care în cazul acestei regiuni e triplă: România, Rusia, Europa” (Cărăuș 2002: 20). Sunt prezentate două discursuri-tip – discursul identitar românesc și discursul identitar moldovenesc, dar și formele radicale ale lor – discursul identitar european și cel neosovietic. Prezentând diferența dintre identitatea națională și cea etnică, Tamara Cărăuș afirmă că ea este asigurată de factorul politic: identitatea etnică este nemobilizată politic, în timp ce identitatea națională presupune organizare la toate nivelele sociale.

Dintre cele două modele de analiză ale identității, modelul esențialist și modelul instrumentalist, Tamara Cărăuș optează pentru cel din urmă, ca model dominant în astfel de analize. Conform modelului esențialist, identitatea este nucleul în jurul căruia se edifică comunitatea; după modelul instrumentalist, identitatea poate fi construită și reconstruită. Un aspect important al acestui model este identitatea ca funcție de diferențiere, și nu ca funcție de interiorizare. Un alt aspect important se referă la existența și construirea identității prin discurs și narațiune.

Inhibarea spiritului creator în frontiere politice și fanatisme ideologice, în perioada postbelică, a determinat apariția unui complex teritorial, oglindit cu precădere în literatura de după 1989, care, în opinia Irinei Dercaci, „funcționează ca interfață a imaginilor și autoreprezentărilor identitare, astfel încât, pentru literatura din Basarabia, interpretările trebuie să includă și să asigure relaționările cu contextul. Condiția post-colonială (după experiența apartenenței la Imperiul Țarist) și postbelică (perioadă în care se produce colonizarea prin sovietizare), iar ulterior postsovietică, influențează configurația formulilor identitare, rețelele sociale, respectiv poziționările intelectualilor în câmpul literar și în câmpul puterii” (Dercaci 2009: 55).

Discursul identitar al Restructurării este unul dublu focalizat în Basarabia – pe de o parte formulele discursive aflate în serviciul puterii politice, iar pe de altă parte discursurile aflate la garda adevărului cultural și istoric. Fiecare din ele dispune de un nivel sporit al persuasiunii: discursul socio-politic simulează în ea o serie de constrângeri, iar discursul cultural o edifică pe date istorice concrete. Ambele însă se axează pe relația dintre elită și masă. Fiind bine cunoscută situația culturală a momentului și eterogenitatea intereselor chiar și în cadrul elitei, ar trebui să consemnăm faptul că presa de cultură a fost produsul acestor relații, devenind, la rândul-i, o formă a conștiinței sociale.

Citându-l pe Tvardovski care, încă în 1949, în perioada de vârf a cultului socialist, N. Savostin, unul din colaboratorii revistei „Nistru”, declara în fața unui grup de literați: „[...] la noi (cu referire la spațiul rusesc) se încurajează cu premii staliniste așa-zisul «lut» spiritual, că se ponegrește «pâinea» de calitate, însă cititorul e atras de pâinea defăimată, deoarece se convinge în chip empiric că «lutul» nu-l satură” (Tvardovski apud Savostin 1988: 138), ajungând la concluzia că restructurarea literară necesită atât o conștiință curată, cât și o înțelegere profundă a esenței și subtilităților artei scriitoricești. În același context, V. Mândâcanu afirma, în articolul *Veșmântul limbii noastre* (publicat în numărul 4 din 1988), că problema națională a Basarabiei avea câteva dimensiuni: „dimensiunea restructurării psihologiei, dimensiunea avântului primenitor, dimensiunea cunoașterii și dimensiunea ocrotirii limbii” (Mândâcanu 1988: 130).

Ca discurs complex, presa artistică (revistele „Nistru”, „Orizontul”, „Literatura și arta”) a descins din și în cotidian, manifestându-și potențialitatea printr-o nouă estetică a scrierii și o înnoire a esteticii de receptare. Autorii prinși în ideologemul perioadei anterioare intenționează schimbarea lui prin fundamentarea discursului pe anumite tensiuni (de diferită natură), care animă acest ritm re-structurant. Astfel, alternanța aspectelor contradictorii, jocul dintre esență și aparență impulsionează trecerea de la iluzie la realitate, la demistificare. Dintre caracteristicile presei din această perioadă nu lipsesc constanța și consecvența, ca atribute esențiale, discreția, suplinirea de grija pentru receptor, precizarea și precisul, în îngemănarea ideologică, decantarea istorică și științifică, reconstituirea valorică etc.

Nevoia preciziei a și păstrat nucleul preocupărilor ideologice: revistele ascend de la un discurs socializat (și socializant), în care, după cum am afirmat și anterior, limba și discursul par a nu trece limitele consubstanțialității, spre un discurs a cărui substanțialitate se eterogenizează, dinamizându-se în aria centripetă a schimbării culturale și politice.

În 1987, în articolul de fond al revistei „Orizontul” – *Poartă spre vremea nouă* – Victor Dumbrăveanu își atenționează cititorii asupra rolului pe care ei trebuie să și-l asume în contextul restructurării sociale:

N-aș vrea să pornesc, dragă cititorule, de la cuvinte mari pentru a te îndemna să-ți iei cartea drept călăuză în drumul tău de viață lungă. Dar chibzuiește și dumneata. Ești omul tânăr al restructurării. Pentru bunul tău nume și în numele viitorului tău are loc acea împrăștiere revoluționară în țara noastră. Apleacă-ți privirea asupra documentelor Plenarei din iunie a CC al PCUS și o să vezi că fiecare rând are drept țintă directă înnoirea vremii, al cărei luntraș ești tu, suntem noi toți împreună. Și atunci când vrerea ta coincide cu cea a semenilor tăi, înseamnă că se capătă un aliaj mai durabil și mai călit decât orice oțel (Dumbrăveanu 1987: 2).

Acest discurs răspunde patosului partinic, dar nutrește totodată și un îndemn spre revoltă. Forța de a rezista în această pseudo-îmbrățișare a lumii politice care te hrănește cu idei și cu promisiuni goale, este un fapt de eroism. Deși la o primă lectură se creează impresia unei susțineri înflăcărate a socialismului, activitatea publicistică a lui V. Dumbrăveanu, care anterior publicase și în revista „Nistru”, numărul 1 din 1987, articolul *Au și anonimii nume*, îl îndreptățește în fața cititorului vizat în problemele socio-politice ale vremii, în privința alegerii formelor ambigue de exprimare.

Alta este situația în articolele publicate în „Literatura și arta”, unde se încerca, deseori, o identificare și o îndreptățire a faptelor neexistente în societatea timpului.

Un exemplu elocvent îl prezintă Al. Zavtur în articolul *Societatea democrației reale*, unde își oprește atenția asupra rolului membrilor partidului comunist la conducere, asupra nivelului de democrație în proletariat și a libertății oferite oamenilor:

În orice formație socială esența puterii este determinată de conținutul ei de clasă, de menirea istorică și de sarcinile ei principale. Instaurarea dictaturii proletariatului îi permite clasei muncitoare să-și îndeplinească misiunea istorică de a lichida orânduirea bazată pe principiile asupririi și exploatării omului de către om, întru construcția socialismului (Zavtur 1985: 2).

Este evident decalajul dintre miza titlului și conținutul care îl explică. Relaționarea termenilor din câmpuri semantice diferite – democrație și dictatură a proletariatului – conturează tendința de echilibrare ideologică, de prezentare a inexistentului drept existent cu scopul de a monopoliza gândirea și acțiunile populației, trăsătură specifică a discursului ideologic.

Această tendință de protejare ideologică nu dispăre nici atunci când semnele îmbolnăvirii sistemului comunist devin tot mai evidente. Dimpotrivă, se apelează la un discurs al învinuirii Celuilalt, care era ideologia capitalistă cu toate accentele ei de democratizare, și la găsierea argumentelor care ar simula slăbiciunile politicii comuniste:

De accentuat că, odată cu publicarea pentru discutare a proiectelor noii redacții a Programului și Statutului PCUS, a Direcțiilor principale ale dezvoltării economice și sociale a Uniunii R.S.S. pe anii 1986–1990 și pe perioada până în anul 2000, mijloacele de informare publică au început să trâmbeze despre o oarecare „criză a modelului” sovietic al comunismului. [...] Ei afirmă că sistemul socialist, chipurile, n-a susținut examenul istoriei, n-a fost în stare să-și dovedească avantajele față de capitalism. Prin aceasta se urmărește scopul de a discredita documentele noastre de program, demonstrând „utopismul” încercărilor realizării în viață a idealurilor socialismului și comunismului (Marchitan 1987: 4).

Deși Ștefan Marchitan aruncă o replică așa-numiților falsificatori burghezi, replica este neîntemeiată și seamănă mai mult cu o modalitate de îndreptățire a vinovatului, decât de apărare a ideologiei în declin.

Dacă discursul obedient regimului putea fi perceput (dar nu și interpretat, deoarece deseori era doar o formă de verbalizare fără un referent determinat) în condițiile generale de enunțare, atunci interacțiunea cu discursul restructurării solicita cititorului cunoașterea contextului de enunțare, nu doar a celui socio-cultural, ci și a celui individual, al revistei, multe articole fiind părți componente ale unui dialog realizat la nivelul presei de cultură. Din această perspectivă, revistele de cultură (literare) capătă rolul unei punți de trecere spre schimbarea mentalității scripturale, transgresând paradigma discursivă utopică a socialismului și instituind fundamentul unor paradigme neo-ideologizante. Ambele forme de discurs sunt rezultatul imanent al unei epoci istorice în care confruntarea este edificată pe relația dintre referențialitate și persuasiune. Deși ambele conțin elemente de persuasiune, doar discursul restructurării culturale (literare) reușește să fie și demonstrativ totodată.

Inițial, după 1989, discursul literar basarabean este o reacție împotriva politicului anterior; politicul însă îl provoacă să rămână o actualitate mult timp după căderea U.R.S.S.-ului, în pofida dominantei tematice identitare care urmărea scopul „de reteritorializare” (Dercaci 2009: 56). „Suntem și noi din Europa, chiar dacă din una de...sud-est” (Tăzlăuanu 2005: 57) – susținea Valentina Tăzlăuanu, afirmație

care conotează atât direcția culturală/literară a revistei „Sud-Est”, cât și dovada existenței noastre „în istorie și în lume” (Tăzlăuanu 2005: 57). Legătura dintre Basarabia și România nu se realizează doar prin puntea unui complex al teritorialității, „ci și prin așezarea geografică, prin apartenența la un spațiu cultural de veche tradiție, printr-o religie și o morală comună” (Tăzlăuanu 2005: 57).

Aceste discursuri se radicalizează mai ales în perioada postsovietică, pentru a demonstra unitatea identitară cu spațiul românesc și pentru a evita riscul politic de federalizare. Evoluția istorică conferă dominanță problemei identității basarabene printre evenimentele secolului al XX-lea. Irina Dercaci consideră modernizarea și crearea națiunii niște procese nefinalizate în Basarabia, în măsura în care statutul de stat independent a fost construit artificial. Intelectualii sunt cei care construiesc discursul identitar și optează pentru formulele specifice ale lui. Se constată, deci, două moduri de revendicare a naționalismului de către intelectuali, problema fiind fundamentată pe lupta dintre generații.

Încă din 1990, Vitalie Ciobanu vorbea despre lipsa unei publicații în jurul căreia tinerii ar putea să-și formeze o ideologie literară, „orientată spre o modernitate recuperatoare, spre tot ce e valoare în literatura română” (Ciobanu 1999: 96). O asemenea revistă urma să apară abia în 1994, cu titlul „Contrafort”. Spre deosebire de tineri, scriitorii mai vârstnici, obișnuiți cu imaginea lor de tribuni ai poporului, se simt amenințați de acest spirit critic modern, fapt ce îi predispune la o „atitudine inflamată” (Ciobanu 1999: 147) privind dialogul cultural. Discursurile patetice în apărarea valorilor naționale, a tradițiilor și a purității ideologice față de cosmopolitismul tinerilor, dezvăluie criza incapacității de depășire a sentimentului de baricadă revoluționară. Astfel, „ei caută să-și întretină vechile merite – reale sau închipuite – prin refuzul de a lua cunoștință de noile realități” (Ciobanu 1999: 147) și prin neglijarea noilor orientări culturale.

Fiind, inconștient, victimă a sindromului „cetății asediate” (Ciobanu: www.ecumest.ro), generația înaintașilor încearcă să sădească în urmașii lor un sentiment al umilinței pentru a le demonstra prețul afirmării într-un timp deloc favorabil aspirațiilor vârstei, așa cum observăm din spusele lui D. Matcovschi:

[...] lupta dintre generații este mai neagră decât în România. În Basarabia se neagă tot ce s-a făcut până la noi; generația mea, dar și cea a lui N. Dabija sânt negate de către unii poeți mai tineri care declară că ei au descoperit versul liber. [...] Jumătate din cartea mea *Destin alb și negru* care mi-a fost tăiată e scrisă în vers liber. Pentru versul nostru liber noi am suferit, ei nu suferă și li se pare că descoperă ceva nou (Maticovschi 1992: 7).

Tendința integrării simulează, de fapt, o dorință de recunoaștere a personalității tinerilor în spațiul european, dar această recunoaștere nu este posibilă fără recunoașterea colectivității de apartenență. Odată cu apariția revistei „Contrafort”, scriitorii tineri își vor demonstra capacitatea „de a porni împotriva curentului” (Ciobanu 1999: 101) prin promptitudinea acțiunilor și prin curajul de a înfrunța „frustrarea existențială” (Ciobanu 1999:101) Deși nu aveau încă siguranța unei împliniri, tinerii au exclus posibilitatea unei ratări, mizând pe un principiu general-uman – dacă „o infirmitate fizică poate să te scutească de primejdiile angajării, neangajarea nu te va scuti de o infirmitate morală” (Ciobanu 1999: 101) – prin care, în pofida atmosferei încă totalitare din țară, ei și-au demonstrat „capacitatea de a face cultură europeană” (Ciobanu 1999: 100).

Perioada postbelică a reprezentat, în cultura din Basarabia, timpul de afirmare a principiului etnic, căruia, alături de principiul cultural, i se adaugă conotații contextuale (de obicei, politice). Axat pe ideea directoare a închisorii și eliberării politice, discursul identitar a dus la crearea unei ideologii naționaliste ca fenomen intelectual, considerat cultural, și nu ca fenomen politic, așa cum s-a întâmplat în Occident, astfel nerealizându-se legătura dintre cultură și conceptul politic de *națiune* (Cărăuș 2002: 20). Intelectualii din Basarabia au o viziune istoricistă asupra identității – atât a celei naționale, cât și a celei culturale, fapt care a și generat diversitatea formulelor discursive privind definirea ei.

Dacă asediul sovietic a blocat dezvoltarea culturii, care a descins în stereotipuri lingvistice, atunci intelectualii tineri și-au asumat responsabilitatea pentru re-constituirea societății, revendicând o configurație distinctă a identităților și a funcționării lor. Discursul acestei generații glosează între determinarea identităților și stabilirea punctelor de referință în definirea ei, implicând, nemijlocit, și adecvarea discursului identitar la cerințele postmoderne. De la modelul omului (-marionetă) de tip sovietic, care trăia oriunde în limitele imperiului și căruia îi erau deschise toate frontierele identitare, ascendem spre o îngustare teritorială, cu deschidere istorică, a etalonului identitar, căruia M. Cimpoi îi confirmă maximalismul etic, vulnerabilitatea psihologică și organicitatea filosofică în contextul unei literaturi a rupturii, ce mai „păstrează în subtext un curent etnofolcloric, un sentiment profund al rădăcinilor spirituale, un legământ tainic cu plaiul natal, exprimat fie în mioritismul ei de fond, fie într-un pathos programatic” (Cimpoi 1992: 14).

Bibliografie

- Antoși 2007: Sorin Antoși, *Războaie culturale: Idei, intelectuali, spirit public*, Iași, Editura Polirom.
- Bădescu 1984: Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Cărăuș 2002: Tamara Cărăuș, *Republica Moldova: identități false, adevărate sau naționale?*, în „Contrafort”, nr. 4–5 (90–91), p. 20–23.
- Cimpoi 1992: Mihai Cimpoi, *Fenomenul cultural basarabean sub semnul păsării Phoenix*, „Sud-Est”, nr. 3, p. 3–14.
- Ciobanu 1999a: Vitalie Ciobanu, *Despre spirit critic în Basarabia și nu numai*, în *Frica de diferență*, București, p. 91–96.
- Ciobanu 1999b: Vitalie Ciobanu, *De la realitatea conștiinței la conștiința realității*, în *Frica de diferență*, București, p. 97–108.
- Ciobanu 1999c: Vitalie Ciobanu, *Frica de diferență*, în *Frica de diferență*, București, p. 135–157.
- Ciobanu 2001: Vitalie Ciobanu, *Complexele culturilor din Europa Centrală și de Est și integrarea europeană. Cazul românesc*, în „Contrafort” nr. 7–8, p. 17.
- Ciobanu 2003: Vitalie Ciobanu, *Revistele de cultură din Basarabia – între obsesia identitară și tentația cosmopolită*, <http://www.ecumest.ro> (accesat la 27 iun. 2012).
- Dercaci 2009: Irina Dercaci, *Problematika identitară în literatura din Basarabia*, în „Acta Universitatis Danubius”, nr. 1, p. 55–79.
- Dumbrăveanu 1987: Victor Dumbrăveanu, *Poartă spre vremea nouă*, în „Orizontul”, nr. 9, p. 1–2.
- Kockel 1998: Ullrich Kockel, *Cultura și regimurile totalitare. Câteva gânduri îndreptate spre dialogul contradictoriu*, în „Caiete critice: revistă lunară de critică literară și informație științifică”, nr. 1–4 (122–125), p. 33.

- Lașcu 2004: Ioan Lașcu, *Stil și expresivitate în presa de astăzi*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
- Marchitan 1987: Ștefan Marchitan, *Strategia accelerării și falsificatorii ei burghezi*, în „Literatura și arta”, nr. 31, 30 iul., p. 4.
- Matcovschi 1992: Dumitru Matcovschi, *De vorbă cu Dumitru Matcovschi (interviu)*, în „Columna”, nr. 12, p. 4–8.
- Mândăcanu 1988: Valentin Mândăcanu, *Veșmântul ființei noastre*, în „Nistru”, nr. 4, p. 130–138.
- Newcomb 1998: James Newcomb, *Rădăcinile culturii se regăsesc în timp și conștiință*, în „Caiete critice: revistă lunară de critică literară și informație științifică”, nr. 1–4 (122–125), p. 21–23.
- Nuță 2007: Ion Nuță, *Limbă și cultură românească în Basarabia*, Bacău, Editura Vicovia.
- Petric 1985: Petre Petric, *Într-un ceas bun*, „Orizontul”, nr. 1, p. 1–3.
- Pop 2002: Adrian Pop, *Tentația tranziției: o istorie a prăbușirii comunismului în Europa de Est*, București, Editura Corint.
- Rogowski 2009: Ralf Rogowski, *Forma noii Europe*, Chișinău, Editura Cartier.
- Tăzlăuanu 2005: Valentina Tăzlăuanu, *La nașterea unei reviste în Discursuri paralele*, Chișinău, Editura ARC, p. 57–58.
- Zavtur 1985: Alexandru Zavtur, *Societatea democrației reale*, în „Literatura și arta”, nr. 2, 10 ian., p. 2.

Identity and Otherness in the Literary (Cultural) Press in Bessarabia (1985–1995)

As a material existence of an ideology, the discourse creates a space of rationality in which all interpersonal communication is mediated by specific linguistic formulas. Socio-cultural nature of these linguistic formulas shows that they arise from the interaction of various circumstances that are meant to contextualize the historical and ideological foundation of identity discourse. Identity discourse acts as a hybrid cross cultural confluences within a country, moving the boundary between identity and otherness. Built by difference, the identity, in Bessarabia, expresses its functionality in the relationship between ambivalence and the unique membership. Hybridization formula is not only individual but also collective and manages to keep the problem of identity in a present contradictory ideological perspective. The typical context in which any discursive formula, regardless of its nature (social, political, literary) doesn't represent the clarification of the problem, but only an option for the construction of identity, is a result of various socio-cultural and political factors, which are in a continuous ideological disagreement. From restructuring to intercultural integration the Bessarabian identity discourse knows few steps, which analysis makes clear the extent to which identity is seen in this space as a cultural construct, and the intellectuals formulation of identity, understood as a process which involves as well the ideological dimension of the literary (cultural) journalism evolution.